

KONCEPT DELAVNIC V KAVERLJAGU IN NJIHOVI UČINKI NA DRUŽBO

Aleš Sedmak

Ključne besede:

umetniško-ekološko-izobraževalni
projekt, vizualna komunikacija,
naravoslovna in znanstvena ilustracija,
interdisciplinarnost, večkulturnost,
oblikovanje, družbeno odgovorno
oblikovanje.

Povzetek

V zaselku Kaverljag blizu Grintovca pri Šmarjah nad Koprom potekajo neprekinjeno od leta 1998 Delavnice Kaverljag. Gre za mednarodne poletne šole za študente evropskih akademij s poudarkom na aktualnih vsebinah, zlasti ekologiji, uporabnosti izdelkov ter povezovanju in sinergiji likovne umetnosti ter različnih znanstvenih ved. S pomočjo znanstvene ilustracije in vizualne komunikacije, enega najprodnornejših medijev našega časa, odkrivajo študentje v ustvarjalnem okolju delavnic svoje praktične rešitve, s čimer nastanejo tudi oprijemljivi izdelki. Leta 2009 smo se odločili, da se v sodelovanju s partnerji posvetimo iskanju rešitev, kako posamezne organizme predstaviti slepim in slabovidnim, da skozi čutilo tipa spoznajo vsaj del okolja, ki nas obdaja. Izdali smo dve knjigi *Dotakni se ptice* (2009) in *Žuželke od blizu* (2012) in izdelali likovna ter tipografska izhodišča za pripravo gradiv za slepe in slabovidne. V projektu smo združili biologe, komunikologe, oblikovalce in ilustratorje s slepimi in slabovidnimi, da bi ustvarili orodja, ki bodo slepim in slabovidnim v pomoč pri spoznavanju naravnega okolja, predvsem organizmov, ki živijo v tem okolju. Program smo načrtovali, izvajali in razvijali v tesnem sodelovanju z Akademijo za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani. Leta 2024 nadaljujemo s svojim delovanjem, saj želimo z ilustriranjem morskih organizmov razširiti nabor dostopnih vsebin za slepe in slabovidne. Tokrat širimo vsebino tudi izven medija knjige in želimo z novimi tehnologijami razširiti (povečati) uporabnost ter dostopnost informacij o morskih organizmih.

VLOGA VIZUALNIH KOMUNIKACIJ

Leonhart Fuchs je v svojem uvodniku v znani knjigi o zeliščih že leta 1542 zapisal, da »slike, ilustracije lahko posredujejo informacijo veliko jasneje, kot lahko to z besedo opravi najgovornejši človek«. (Lee, 1999, 6) Danes, ko je sodobni svet prepreden s številnimi oblikami in tehnikami sporočanja, postaja slika ponovno pomembno sredstvo sporočanja in komuniciranja.

Ena od prvih ugotovitev je, da nas obvladuje agresivna govorica vizualnih komunikacij. Strinjam se s splošno ugotovitvijo, da živimo v kulturi, v kateri prevladujejo slike, vizualne simulacije, iluzije, kopije, reprodukcije, imitacije in fantazije; kratka, živimo v času vizualnih komunikacij. V današnjem času se torej stopnjuje porast vizualnih podatkov, hkrati pa se razrašča potreba po njihovem obvladovanju. Na dan prihajajo vse pogostejša opozorila, da je »naša splošna kultura čedalje bolj plod tega, kar gledamo, in ne tega, kar beremo«. (Mitchell, 2009, 19)

Vsakdo je lahko očaran nad podobo; ilustracija ima moč in je odlično sredstvo za posredovanje različnih informacij, tudi znanstvene narave, še zlasti s področja okoljske ozaveščenosti. Vloga znanstvene ilustracije je torej zelo pomembna pri spodbujanju okoljske zavesti in vzgoje ter zelo neposredno vpliva na okoljska vprašanja. Dobro narejena ilustracija poljudnoznanstvenega besedila ne ponuja samo natančne informacije, ampak to stori prijazno in omogoča, da postane študij užitek, ne dolžnost.

Že Aristotel je v 4. stoletju pr. n. št. v *Poetiki* razpravljal, zakaj naj bi bilo posnemanje človeku všeč, zakaj uživamo pri gledanju popolnih posnetkov predmeta. Ta užitek pripisuje človekovemu veselju do učenja, saj po njegovem ob gledanju slik ljudje uživamo zato, ker se pri tem marsičesa naučimo in ker lahko iz njih razberemo, kaj kakšna stvar pomeni. Aristotel je odkril užitek tudi v prepoznanju.

Znanstvena ilustracija ni umetnost, niti znanost, je oboje. Neizogibno mora biti oboje med seboj povezano, tako vsebinsko kot oblikovno, če želimo, da je informacija znanstveno objektivna. Ilustrator znanstvenih ilustracij mora poleg likovnih veščin obvladati

tudi znanstveni jezik, komunicirati mora z znanstvenikom in razumeti, kaj od njega zahteva, da bi vedel, kaj sporočiti s svojimi ilustracijami.¹

Dejansko (znanstvena) ilustracija z uporabo različnih metod pogosto omogoča bralcu, da »vidi« informacijo, ki je običajno ne moremo videti. Pred znanstveno ilustracijo je pogosto dvojna zahteva: po natančnosti in jasnosti predstavljene informacije. Primerneje bi bilo, če rečemo, da so take ilustracije koristne kot pomoč bralcu v »videnju« informacij znotraj konteksta posamezne teorije ali znanstvene resnice. Zgrajena mora biti na trdnih temeljih znanstvenega znanja, na poznavanju umetniških tehnik in jasne vizualne komunikacije. Ali če citiram Žarka Vrezca: »Pri opazovanju in risanju delčka živalskega sveta me je zlasti očaralo dejstvo, da v naravi ni nič samo sebi namen, nič ni zaradi lepšega, vsi pisani morfološki znaki na metuljevih krilih, vse bleščeče strukture hroščevih pokrovk, vsi ornamenti na krilih ptic, vse ima pomembno funkcijo pri različnih samoohranitvenih, razmnoževalnih in prehranjevalnih strategijah v neizproslem, krutem boju za obstanek. Skratka, vse likovne senzacije, vsi spektakularni vzorci, ki se ponujajo ob izrisovanju delčka narave, so strogo funkcionalni, nič ni nepotrebne...« (Vrezec, 2010, b. s.)

Drugo področje, ki morda še širše posega v prostor in naravo ter ima ogromen in specifičen vpliv, je oblikovanje. Oblikovalci kot kulturni posredniki delujejo predvsem depolitizirano, brez zavedanja o svojem vplivu na družbo, kulturo in okolje. Oblikovanje kot poklic in eden izmed stebrov kreativnih industrij in kognitivnega kapitalizma na splošno je obtičalo v narcističnem položaju tržno usmerjene samopomembnosti, nezmožno razmišljati o lastnih pogojih delovanja.

Poklic oblikovanja vizualnih komunikacij se mora bistveno spremeniti. V času radikalne negotovosti in degradacije okolja vizualna komunikacija, institucionalizirana skozi akademsko in poslovno stroko, ni razvila svojih komunikacijskih potencialov.

.....
1 Povzeto po intervjuju s Pedrom Salgadam.

Deluje na načine, ki ohranjajo status quo ali celo poslabšujejo razmere. Da bi se vizualna komunikacija spremenila, moramo temeljito premisliti svoje mišljenje, razviti novo teorijo in preusmeriti prakso. (Vodeb, 2012)

Tretji pomemben razlog za temeljit razmislek je vedno bolj ekološko ogrožena pokrajina. Skrb za okolje je ena temeljnih nalog prihodnosti. Ljudje spremenimo svoje vedenje le, če lahko osmislimo spremembo v zdravstvenem, finančnem, moralnem, etičnem ali prestižnem smislu. Komunikacija in izobraževanje sta bistvenega pomena pri motivaciji za ohranjanje kakovosti naravnega in kulturnega okolja (biotska raznovrstnost, čista voda, zrak, zvok), lepega razgleda (vizualna ekologija, ekologija urbanizma) in s tem boljše kulture bivanja.

Kot rečeno, komunikacija v javnem prostoru, ki poteka v glavnem prek množičnih medijev (od tiskane knjige do elektronskih medijev), odločilno zaznamuje posameznikovo dožemanje, pogled na svet in posledično njegovo delovanje, in to še posebej danes, ko je odvisnost od informacij močnejša kot kdaj koli prej v zgodovini človeštva. Pri tem ima vizualna komunikacija odločilno vlogo, saj je veliko bolj dinamična, ker vključuje poleg statične tudi gibljivo sliko, omogoča virtualno potovanje po prostoru, njeno branje je hitro in istočasno je njen jezik univerzalen, saj preskakuje oviro nacionalnih govoric. In vendar je izobraževanje in razvijanje teoretičnih osnov na področju vizualne komunikacije zapostavljeno.

To so bili razlogi za nastanek programa Kaverljag, ki smo ga gradili postopoma iz leta v leto na podlagi izkušenj, odzivov udeležencev in strokovne javnosti, predvsem pa v interdisciplinarnem sodelovanju. Študenti, ki so se vključili v projekt Delavnic Kaverljag (oblikovalci, ilustratorji, komunikologi, režiserji ...), so lahko pridobili kakovostne informacije s področja ekologije, varovanja narave in naravne dediščine, ki bi jih lahko skozi svoje profesionalno delo, po končanem študiju, posredovali naprej, s čimer bi lahko postali nosilci ozaveščanja na področju ekologije.

Ekološka naravnost projekta je pomembno zaznamovala večino nadaljnjih aktivnosti in vsebin programa Kaverljag. V ta namen smo ustanovili Društvo Kaverljag in v sodelovanju z UL ALUO skrbeli za razvoj programov s področja znanstvene in poljudnoznanstvene ilustracije ter družbeno odgovornega oblikovanja. Vloga prof. Zdravka Papiča je bila v tem razvoju ključnega pomena. Vsako leto posebej smo iskali najaktualnejše teme s področja naravoslovja in ekologije, od leta 2009 dalje pa tudi vsebine za zelo zapostavljeno socialno skupino, slepe in slabovidne.

Uspešnost našega programa lahko pričakujemo v sodelovanju med družboslovno in naravoslovno znanostjo. Študentje humanističnih ved se v projektu srečajo z naravoslovnimi vsebinami in varovanjem okolja ter obratno – študenti naravoslovnih znanosti se soočajo s družboslovnimi vidiki varovanja narave. Gre za premik v načinu razmišljanja, v zavesti ljudi o okolju, kar je pogoj, da se zgodi ekologija v prostoru. Z delavnicami in rezultati teh delavnic skušamo doseči premik v tem načinu razmišljanja.

Na delavnicah Kaverljag poskušamo vzpostaviti ravnotežje med znanstveno ilustracijo, slikarsko prakso (študijsko risbo, barvno študijo ...) in jasnim vizualnim sporočilom ter družbeno odgovornim oblikovanjem predvsem na področju okoljevarstva in družbene trajnosti.

MEDNARODNA POLETNA ŠOLA KAVERLJAG

Z ilustracijo se ukvarjam od leta 1987. Osredotočil sem se predvsem na znanstveno in poljudnoznanstveno ilustracijo. Že prve ilustracije so naročnika navdušile, zato se je obseg naročil zelo povečal. Poleg botaničnih in naravoslovnih ilustracij ter zahtevnih vsebinskih zemljevidov (*Atlas Slovenije* za osnovne in srednje šole) je bilo še poseben izziv ilustriranje matematike. Tovrstne naravoslovne ilustracije zahtevajo dodaten študij, samo delo je zelo dolgotrajno, zahteva posebno disciplino in tesno sodelovanje z znanstvenikom ali avtorjem vsebine.

V študijskem letu 1997/98 sva se s profesorjem za ilustracijo na UL ALUO Zdravkom Papičem pogovarjala, da bi študentom

dodatno ponudili program znanstvene ilustracije v obliki poletnih delavnic, ki bi jih organizirali v ateljeju v Kaverljagu, v majhnem zaselku v vasi Grintovec pri Šmarjah nad Koprom. V istem času so v Organizaciji združenih narodov (OZN) razglasili leto 1998 za *Leto oceanov*, pri čemer je bila naloga Morske biološke postaje Piran (MBP) aktivno sodelovanje v tej svetovni akciji. Naslednji pomemben dogodek je bil, da so leta 1998 na MBP v Piranu praznovali tri desetletja svojega obstoja in so se odločili, da bodo svojo obletnico slovesno praznovali z obsežno razstavo. Da bi obe nalogi čim uspešneje opravili in predstavili svoje dosežke, so želeli sodelovati s strokovnjaki na vizualnem področju, to je z ilustratorji in oblikovalci. Hkrati gre za področji, ki so ju intenzivno razvijali na Oddelku za oblikovanje UL ALUO. Porodila se je ideja o povezovanju in sodelovanju dveh različnih ustanov. Študij znanstvene ilustracije, tj. ilustracije znanstvenih besedil, je bil novost na tem področju, in sicer tako za Akademijo kot za MBP.

Akcija *Leto oceanov* in 30. obletnica MBP sta bila dober začetek sodelovanja med uveljavljeno znanstveno ustanovo, v tem primeru Morsko biološko postajo iz Pirana, in Akademijo UL iz Ljubljane. Stična točka je bil moj atelje v Kaverljagu. Od tega leta dalje so potekale delavnice Kaverljag neprekinjeno do leta 2012.

Na **Delavnici Kaverljag 001** – z naslovom *Morje in znanstvena ilustracija* so študentje pod strokovnim vodstvom mentorjev, profesorjev z Akademije ter predavateljev, znanstvenikov iz MBP izdelovali ilustracije in koncept razstave MBP, oblikovali celostno grafično podobo razstave in posamezne elemente (plakat, vabilo, transparent, informativni ogledni karton, maketo dela slovenske obale itd.). Kot rezultat sodelovanja znanstvenikov in umetnikov sta nastali razstava *Barve zaliva*, ki je v različnih postavitvah gostovala v Galeriji Meduza II v Piranu (julija 1998), na Oddelku za oblikovanje UL ALUO (oktobra 1998), v Galeriji Insula v Izoli (decembra 1998), v Mestni galeriji v Piranu (aprila 1999) in na Nacionalnem inštitutu za biologijo v Ljubljani (decembra 1999), in velika panoramska ilustracija *Tipičen globinski presek flišne obale (Debeli rtič)* v

Slika 1: Delavnica Kaverljag 001 – Morje in znanstvena ilustracija 1998, avtor Aleš Sedmak (osebni arhiv)

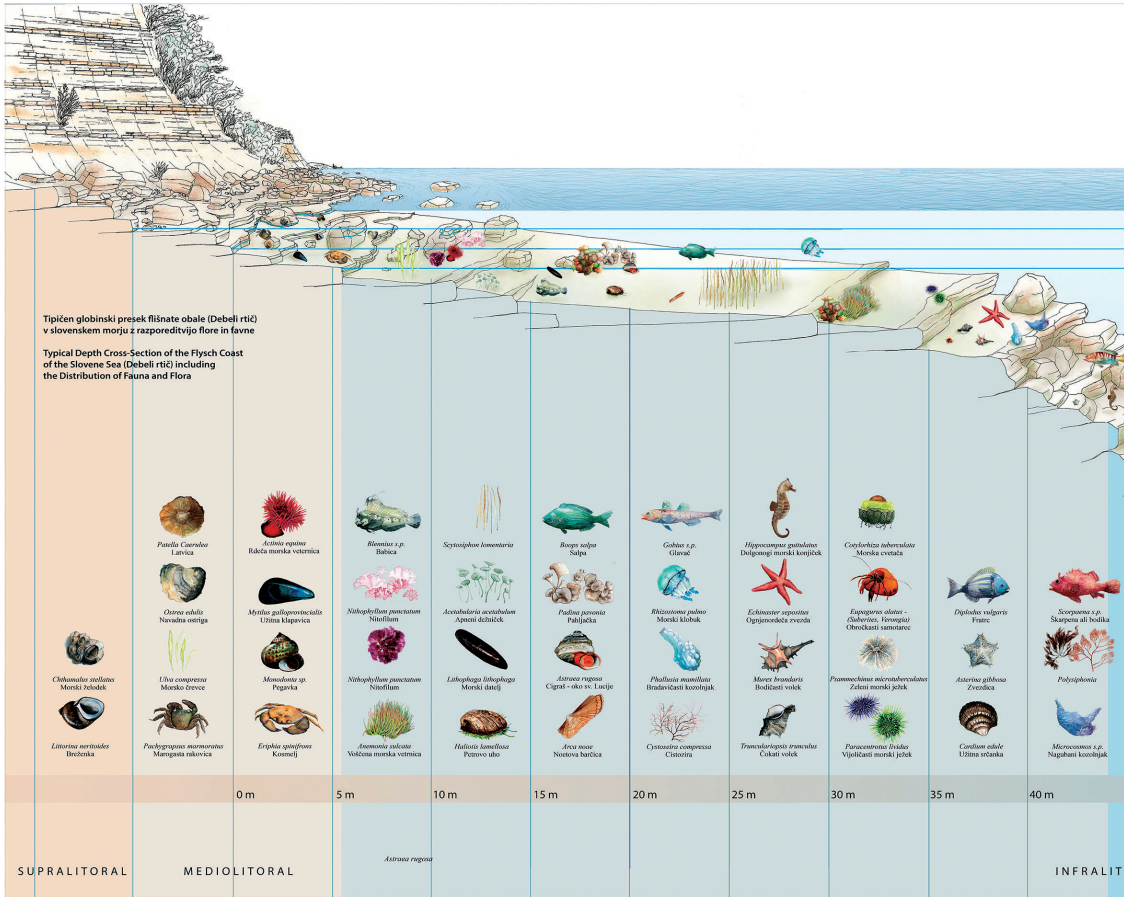
Slika 2: Ilustracije morskih organizmov, avtorji in avtorice
Narvika Bavcon, Karina Brumec, Andreja Čeligoj, Urša
Krašovic, Saša Kerkoš, Dunja Plestenjak, Maja Rebov,
Peter Škerlj, Meta Wraber, 1998 (arhiv Društva Kaverljag)

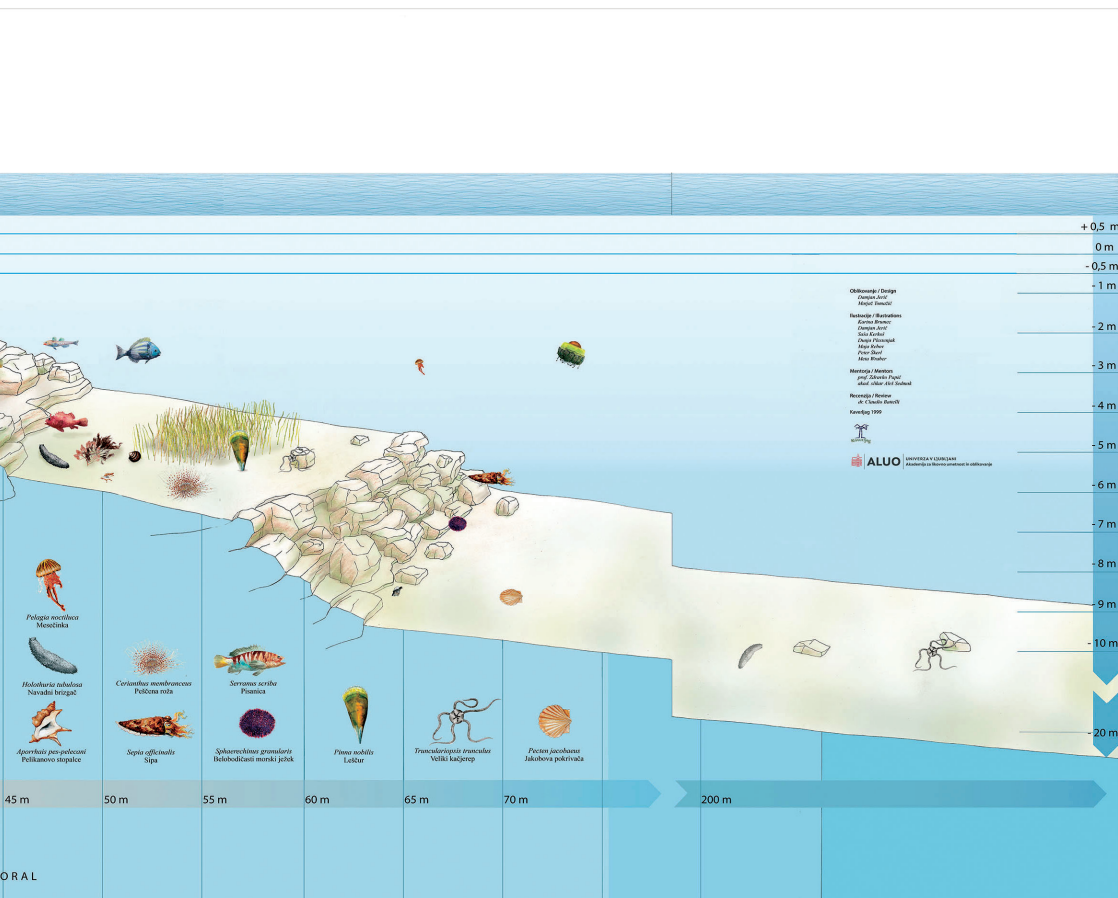

Slika 3: Plakat *Škočjanski zatok*, avtorica Zsuzsanna Borogdai, 1999 (arhiv Društva Kaverljag)

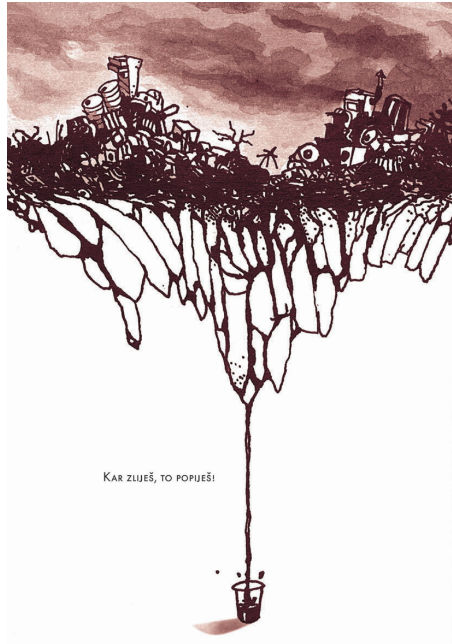

Slika 4: Plakat *Turizem smo ljudje...*, avtorici Nika in Jana Urbas, 2000 (Jaka Kramberger, arhiv Društva Kaverljag)

Slika 5: Tipični globinski prerez flišne obale slovenskega morja (Debeli rtič) z razporeditvijo rastlinstva in živalstva, oblikovanje: Damijan Jerič, Matjaž Tomažič; ilustracije: Narvika Bavcon, Karina Brumec, Andreja Čeligoj, Saša Kerkoš, Dunja Plestenjak, Maja Rebov, Peter Škerlj, Meta Wraber, 1999 (arhiv Društva Kaverljag)

Slika 6: Plakat *Kar zliješ, to popiješ*,
avtor Igor Nardin, 2001 (arhiv Društva Kaverljag)

Slika 7: Plakat *Koper*, avtorica Lidija Skenderovic, 2002
(arhiv Društva Kaverljag)

Slika 8: Označevanje lokacije (arhiv Društva Kaverljag)

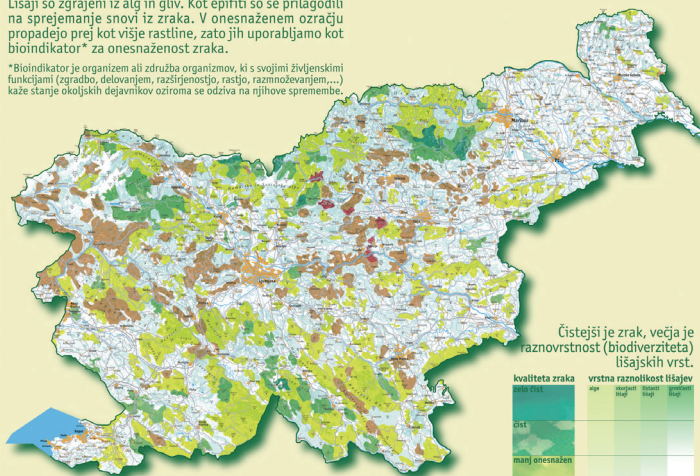

Slika 9: Udeleženci in mentorji Mednarodne delavnice Kaverljag 016 - Insekti za slepe in slabovidne, 2011 (Aleš Sedmak, osebni arhiv)

Lišajska karta Slovenije

Lišaji so zgrajeni iz alg in gliv. Kot epifiti so se prilagodili na sprejemanje snovi iz zraka. V onesnaženem ozračju propadejo prej kot višje rastline, zato jih uporabljamo kot bioindikator* za onesnaženost zraka.

* Bioindikator je organizem ali združba organizmov, ki s svojimi življenjskimi funkcijami (zgradbo, delovanjem, razširjenostjo, rastjo, razmnoževanjem,...) kaže stanje okoljskih dejavnikov oziroma se odziva na njihove spremembe.

Čistejši je zrak, večja je raznovrstnost (biodiverziteteta) lišajskih vrst.

Morfološki tipi lišajev - bioindikatorjev onesnaženosti zraka zaradi SO₂ in drugih onesnažil v zraku.

Grmičasti lišaji

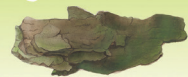
Listasti lišaji

Skorjasti lišaji

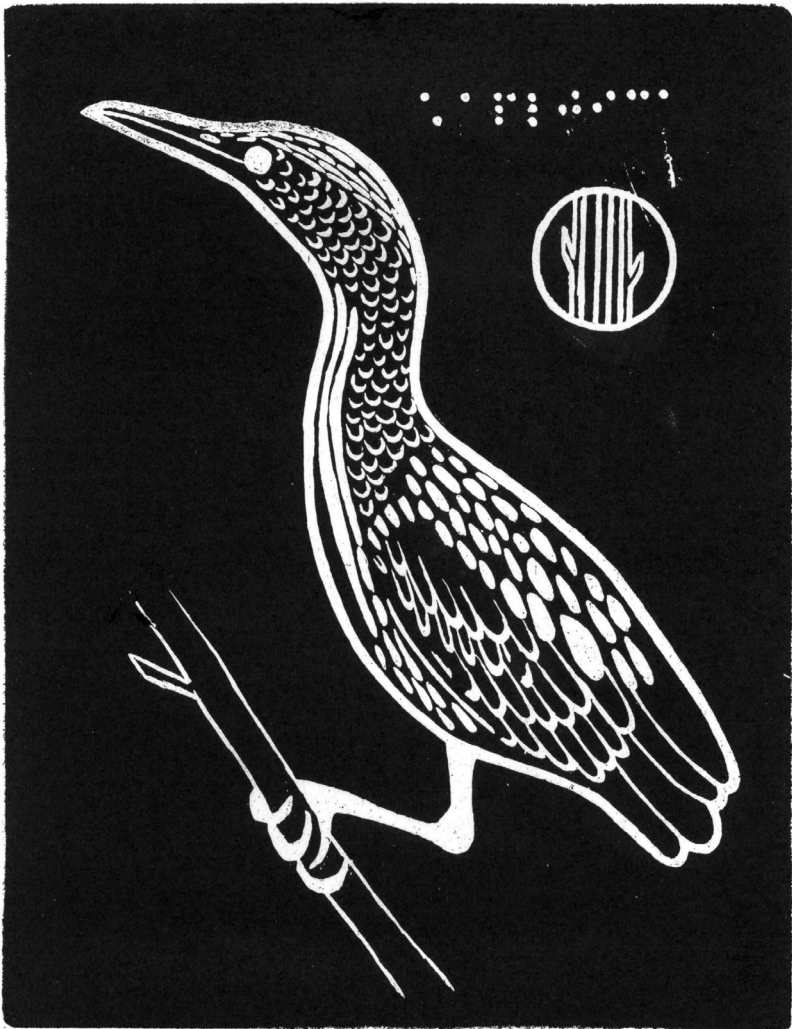
Alge

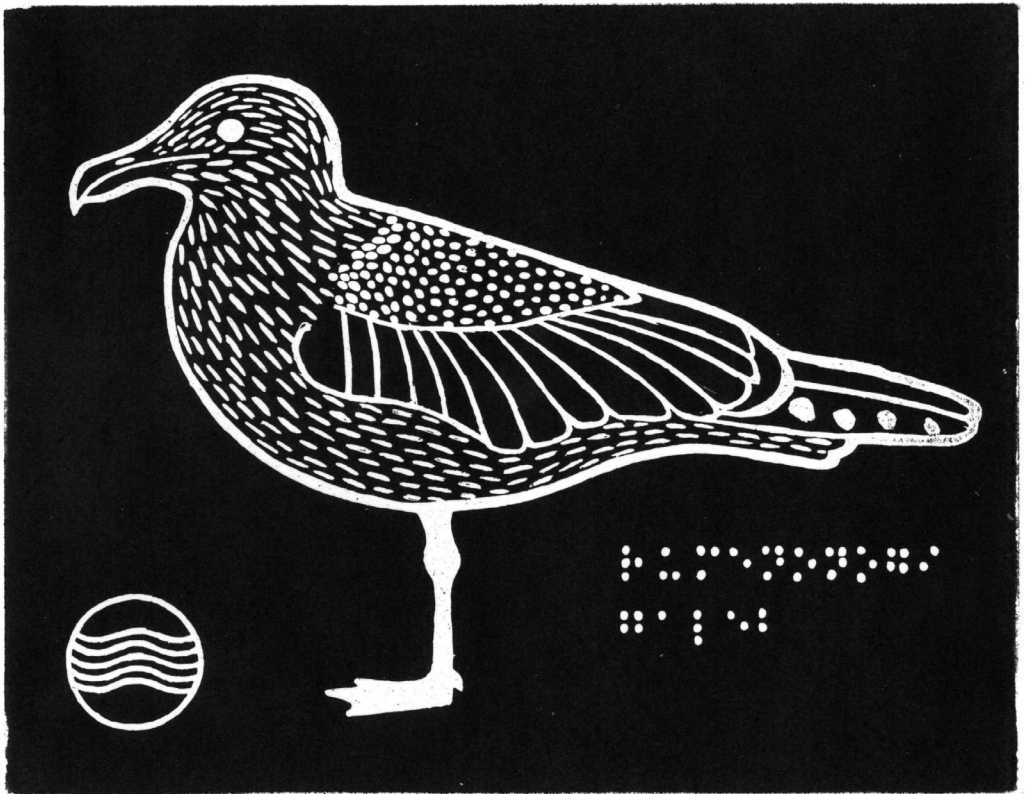
Slika 10: *Lišajska karta Slovenije*, avtorji in avtorice Akaša Bojič, Anamarija Cej, Neja Engelsberger, Jaka Kramberger, Marija Nabernik, Igor Nardin, Andraž Sedmak, Jure Slivnik, Tinka Tomazin, Leon Vidmar, 2004 (arhiv Društva Kaverljag)

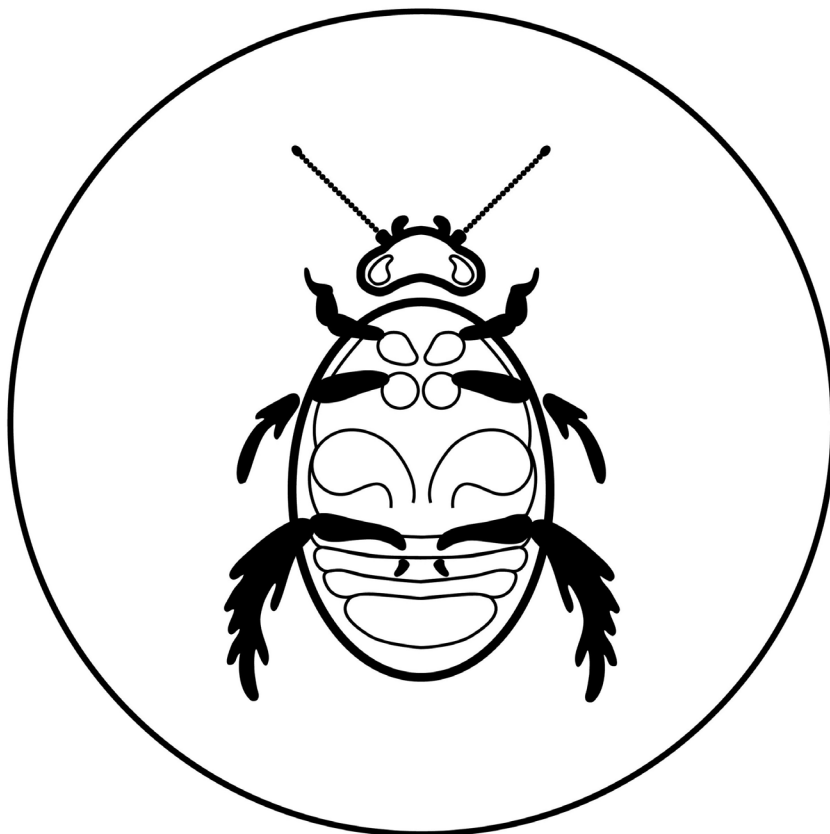
Slika 11: Nočni metulj, *Eriogaster catax*, avtor Lech Kolasinski, 2011 (arhiv Društva Kaverljag)

Slika 12: Čapljica, *Ixobrychus minutus*,
avtorica Zarja Menart, 2009 (arhiv Društva Kaverljag)

Slika 13: Srebrni galeb, *Larus argentatus*,
avtorica Zarja Menart, 2009 (arhiv Društva Kaverljag)

Slika 14: Ovratniški plavač, *Graphodeus bilineatus*, iz knjige *Žuželke od blizu*, vektorska risba in oblikovanje Hana Jesih, 2012 (arhiv Društva Kaverljag)

slovenskem morju z razporeditvijo flore in favne, ki še danes služi kot učilo v osnovnih in srednjih šolah.

»Razstava je bila posvečena zakladom našega koščka morja, ki dostikrat niso prepoznani, tudi zato ne, ker jih radi primerjamo z južnejšimi deli Jadranskega morja; obenem je poudarjala sporočilo o krhkosti in ranljivosti tega ekosistema ter našo zavezo, da ga spoznamo v vseh odtenkih in se zavzemamo za njegovo ohranjanje. Velik del razstavnega prostora je bil posvečen prikazu glavnih lastnosti Tržaškega zaliva in delovanju ekosistema: od fizikalnih in kemijskih značilnosti, sedimentov, organizmov ter posebnosti morskega dna in vodnega stolpa nad njim do neobičajnih pojavov in raznih vrst onesnaženja.

Narava je navdihnila mnoge umetnike v preteklosti in sedanjosti, pred razvojem fotografije pa so bile ilustracije – slike organizmov, narave in naravnih pojavov – edini način ohranjanja njene vidne podobe. Tudi zato je bila umetnost zelo pomembna za razvoj naravoslovnih ved in še danes ima ilustracija veliko sporočilno moč.«
(Malej, 2024, 60–62)

Že ob prvi delavnici leta 1998 smo lahko spremljali intenzivno zaspavanje Škocjanskega zatoka zaradi želje po povečanju površin za širitev mesta in luke Koper in se že takrat odločili za temo naslednje

Delavnice Kaverljag 002 – Škocjanski zatok.

Škocjanski zatok je mokrišče, ki je nastalo s širitvijo mesta Koper in njegovega pristanišča. Zaliv ponuja zatočišče številnim vrstam ptic in je kot edino polslano mokrišče v Sloveniji edinstven in zelo občutljiv življenjski prostor (habitat). Prof. Tugo Šušnik, akad. slik. spec., mentor na Delavnici Kaverljag, je takrat smisel našega početja lepo zaobjel z besedami: »Preplet urbanizma in ekologije ima v tej pokrajini skorajda dramatične razsežnosti in je primerno zaledje širšemu razmišljanju in upodabljanju, razmišljanju o človeški eksistenci sami, o njegovi neposredni vlogi v čedalje bolj kompleksnem problemu ohranjanja narave. Namreč edinstvenost ›Zatok‹ v Sloveniji je nesporna, kot je nesporen nasilni ›vizualni‹ vstop mesta v to enkratno združenje sladkovodnega s slanovodnim ekosistemom.

Tu je torej dana možnost videti, upodobiti, dokumentirati in komentirati z raznovrstnimi likovnimi sredstvi problematiko naše zelo bližnje prihodnosti v vsej njeni zaskrbljujoči dimenziji.«

Naš cilj je bil z vizualnimi sredstvi/orodji predstaviti in opozoriti širšo javnost na morebitne uničujoče posledice propada Škocjanskega zatoka. Želeli smo, da bi ga meščani Kopra in vsi zainteresirani ob naših delih doživeli kot del naše naravne dediščine ter nujen življenjski prostor za številne rastlinske in živalske organizme.

Razstavo provokativnih plakatov smo postavili na Oddelku za oblikovanje UL ALUO (oktober 1999), v reprezentančnih prostorih Pretorske palače v Kopru (oktober–november 1999) in v avli Ministrstva za okolje in prostor (november–december 1999), kar je tudi dodatno vplivalo na nadaljnjo usodo Škocjanskega zatoka. Med drugim je tudi razstava plakatov prispevala k odločitvi ministrstva, da so Škocjanski zatok razglasili za nacionalni park!

Eden od razlogov za nastanek projekta **Kaverljag 003 – Čisto okolje** leta 2000 je vedno bolj ekološko ogrožena pokrajina. Istra je s svojim posebnim podnebjem, vegetacijo in kulturo, ki je vse bolj na udaru raznih sprememb in navala sodobnih nomadov (turistov) ob obali (še zlasti pa v poletnem času), po drugi strani kot izpraznjeno in propadajoče zaledje brez prave energije in pobude za razvoj postala popoln prostor divjih odlagališč, zato smo za temo tokratne delavnice izbrali problem divjih odlagališč in negativne posledice takega smetenja na zrak, zemljo (prst), podtalne vodne vire, estetsko podobo pokrajine in turizem.

Izdelali smo serijo plakatov in raznih vizualnih sporočil ter jih prek medijev in razstav posredovali širši javnosti.

Z vključitvijo okoljske tematike smo želeli tudi na naslednji delavnici preusmeriti pozornost na morebitne nevarnosti in veliko ogroženost življenjskega prostora ter vplivati na ustrežnejši odnos do okolja, predvsem čistih podtalnih vodnih virov. Spoštovanje in varovanje edinega lastnega in hkrati najčistejšega vodnega vira je edini način, da območje ne pade v popolno odvisnost od drugih,

tujih vodnih virov. Čista pitna voda postaja neprecenljiva dobrina in glavno bogastvo regije ali države.

Na **Delavnici Kaverljag 004 – Čisto okolje, čiste vode** smo izdelali celoletno marketinško strategijo in konkretne oblikovalske rešitve za ohranjanje in zaščito podzemnih vodnih virov v obalno-kraški regiji. Program je bil namenjen ozaveščanju o pomenu čiste vode.

Leta 2002 smo se na **Delavnici Kaverljag 005 – Cum grano salis** posvetili Sečoveljskim solinam in arhitekturni dediščini mesta Koper. Prvi tematski sklop, Sečoveljske soline, je posebno okolje, za katerega je značilno sožitje naravne in kulturne dediščine. S projektom smo želeli ljudi spodbuditi k razmišljanju, da je treba solinarsko identiteto, ki smo jo podedovali, prenesti na potomce. Drugi sklop sta bila Koper in njegova arhitekturna dediščina, ki pa je, žal, v veliki meri pozabljena in zanemarjena. Prav zato je bil poglobitveni cilj obeh projektov opozoriti na bogato naravno in kulturno dediščino našega prostora.

Delavnica je potekala v sklopu programa CEEPUS (Central European Exchanging Programme for University Studies – srednjeevropski program za izmenjavo univerzitetnih študijev) in na njej so poleg UL ALUO sodelovale še: University of Technology, Faculty of Fine Arts, Brno, Academy of Fine Arts, Krakow, Academy of Fine Arts Zagreb, University of Art and Design, Cluj in Moholy-Nagy University of Art and Design Budapest (MOME). V program smo vključili dodatne vsebine: promocijo posameznih šol tako z vidika predstavljanja ustvarjalnih dosežkov kot z vidika raznolikosti in posebnosti pedagoških procesov. Srečanje je bilo namenjeno tudi medsebojnemu stikom ter izmenjavi pedagoških in ustvarjalnih izkušenj akademij Srednje Evrope. Cilj delavnice Kaverljag 005 – *Cum grano salis* je bil tudi vzpostaviti in spodbujati mobilnost študentov in profesorjev v Srednji Evropi ter izkoristiti intelektualne in prijateljske povezave in možnosti.

Naslednje leto je bila **Delavnica Kaverljag 006 – Učna pot ob reki Dragonji** namenjena Zoisovim študentom. Skozi posamezne programe smo razvijali metodo prenašanja teorije v prakso, kot model podajanja naravoslovnih in ekoloških vsebin študentom družboslovnih smeri in obratno, študentom naravoslovnih smeri pa smo podajali spoznanja z vidika družboslovnih znanosti. Na delavnici so sodelovali študentke in študenti, Zoisovi študenti z Biotehniške, Pedagoške in Filozofske fakultete, Fakultete za družbene vede ter UL ALUO.

Porečje Dragonje je eden izmed ekoloških in naravnih biserov Istre. V njem je še vedno mogoče najti tako živalske kakor rastlinske avtohtone vrste, posebna pa je tudi pokrajina, ki s svojim gričevno-dolinskim reliefom ustvarja neverjeten videz gibanja. To območje slovenske obale je tako izrazito pomembno in koristno za okoljske, biološke, gozdarske, geografske, geološke in nenazadnje tudi umetniške debate. Odločili smo se, da organiziramo interdisciplinarno delavnico, ki temelji na ilustraciji, biologiji in še marsičem.

Glavni nameni projekta so bili vzpostavitev učne poti v porečju Dragonje ter vrednotenje in promocija naravnih virov zavarovanega območja, bodočega Krajinskega parka Dragonja. S tem smo želeli posredno spodbuditi ohranjanje in varovanje tega edinstvenega naravnega okolja ter okrepiti čezmejno sodelovanje med Italijo in Slovenijo.

Leta 2004 smo izvedli štiri projekte:

Delavnica Kaverljag 007 – Lišaji Od Zavoda Republike Slovenije za šolstvo smo prejeli pobudo, da eno od delavnic posvetimo lišajem. Lišaji so zgrajeni iz alg in gliv. Kot rododendroni nimajo pokrovnih tkiv, kot epifiti pa so se prilagodili sprejemanju snovi iz zraka. V onesnaženem ozračju propadejo prej kot višje rastline, zato se uporabljajo kot diferencialno diagnostično orodje in služijo kot biopokazatelj čistega zraka.

Namen delavnice je bil v likovnem jeziku ilustracije, oblikovanja in fotografije predstaviti lišaje in njihov pomen pri določanju čistega zraka ter izdelati *Zemljevid lišajev Slovenije*, ki je bil in je še vedno odličen učni pripomoček v osnovnih šolah.

Tudi Delavnica Kaverljag 008 – CEEPUS je bila izvedena v sklopu programa CEEPUS in je bila namenjena srečanju profesorjev in študentov likovnih akademij iz Zagreba, Katovic, Krakova, Budimpešte in Ljubljane. Tako kot leta 2002 smo v letu 2004 nadaljevali s promocijo posameznih šol. S programom smo želeli prispevati delež k promociji kulturnega prostora, skupnega vsem evropskim ljudstvom. S tem želimo podpreti ustvarjalnost in mobilnost v kulturi in izobraževanju, odprtost in pretok umetnosti in kulture, medkulturni in mednarodni dialog.

Delavnica Kaverljag 009 – Dve skulpturi v dveh obalnih mestih. Leta 2004 je minilo 50 let od podpisa londonskega memoranduma, ki je odločilno vplival na odnose in razvoj na obeh straneh južne meje. S projektom *Dve skulpturi v dveh obalnih mestih* smo na pobudo občin Izola in Piran želeli opozoriti na pomembnost dogodka izpred 50 let ter vzpodbuditi zavedanje o prisotnosti in pomenu morja, ki ga je s tem memorandumom Slovenija pridobila.

V ekipnem delu skupine osmih mladih likovnih ustvarjalcev, študentov UL ALUO in Pedagoške fakultete, smo ustvarili novo in enkratno sporočilo, ki temelji na pozitivnem odnosu do okolja in časa, v katerem živimo. Slavnostno odkritje spomenika »Osamelci 1:2:6:21« v Luciji in spomenika »Suverenost Svobodnega ozemlja pripada ljudstvu tega ozemlja« v Izoli je potekalo v torek, 5. oktobra 2004.

Delavnica Kaverljag 010 – CEEPUS 05 Etnologija slovenske Istre Srečanje profesorjev in študentov umetniških akademij iz Krakova, Budimpešte, Cluj-Napoce in Ljubljane. Srečanje je predstavljalo nadaljevanje programa iz leta 2004 in je bilo v prvi vrsti

namenjeno medsebojnim stikom ter izmenjavi pedagoških in ustvarjalnih izkušenj. Druženje in spoznavanje omogočata nastanek novih idej za ustvarjalni pristop v pedagoškem procesu.

Drugi cilj je bil izdelati plakate in razna promocijska gradiva na temo etnologija Slovenske Istre. Nastala je serija duhovitih plakatov, kjer so pod vtisom desetdnevnega bivanja v Slovenski Istri svoja čustva prelili v vizualno učinkovito sporočilo in dve brošuri, nekakšen vizualni potopis skozi zgodovino Istre v jeziku simbolov, ki so se ohranili do danes.

Škocjanske jame so bile zaradi svojega izjemnega pomena za svetovno naravno dediščino leta 1986 vpisane na seznam pri UNESCO. Ob 20. obletnici vpisa na ta seznam, leta 2006, so v Parku Škocjanske jame želeli predstaviti posebnosti Škocjanske jame v obliki panoramske ilustracije. Na **Delavnici Kaverljag 011 – Škocjanske jame** smo izdelali serijo ilustracij in veliko panoramsko ilustracijo – prerez Velike doline z delom jame z vrisanimi posebnostmi, ki jih tu srečamo: rastlinske in živalske vrste ter pestrost habitatnih tipov s površja proti dnu udornice v sklopih.

Delavnica Kaverljag 012 – Park avtohtonih živali in rastlin Hrastovlje I in Delavnica Kaverljag 013 – Park avtohtonih živali in rastlin Hrastovlje II

V dolini Hrastovelj so lokalni in občinski odločevalci načrtovali ureditev naravnega učnega parka, v katerem naj bi bila zbrana pričevanja o kmečki kulturi ter avtohtonih ogroženih živalskih in rastlinskih vrstah. Park naj bi bil učnega značaja, da bi se bodočim generacijam približala skupna kulturna dediščina, obenem pa naj bi bil zanimiv turistom, ki si želijo bolje spoznati našo kulturo in običaje, kot tudi naključnim obiskovalcem, namenjen pa naj bi bil tudi kakovostnemu preživljanju prostega časa.

V sodelovanju z Oddelkom za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete in Univerzo za umetnost in oblikovanje Moholy-Nagy (MOME) iz Budimpešte smo se z dvema skupinama študentov posvetili raziskovanju naravnih in kulturnozgodovinskih

vzorcev Slovenske Istre, kar je služilo kot podlaga pri iskanju novih turistično zanimivih programov. Program je bil zasnovan kot podpora novonastalemu krajinskemu parku v dolini Hrastovelj in zasnovi strokovnih podlag pri izdelavi celostne vizualne podobe.

Projekt je z načrtovanjem vsebin neposredno, vsebinsko in geografsko nadgradil rezultate v okviru čezmejnega projekta »Park Sloge«, ki ga je ustanovilo Društvo Park Sloge v Miljah. Delo na delavnici je potekalo tudi v povezavi z drugimi zavarovanimi območji (Škocjanski zatok, Sečoveljske soline, Krajinski park Dragonja, Kraški rob).

Leta 2009 smo se prvič srečali s težavami, ki jih imajo slepi in slabovidni pri spoznavanju in dožemanju sveta videčih. **Delavnica Kaverljag 014 – Rastlinstvo in živalstvo slovenske Istre za slepe in slabovidne** (Vizualna komunikacija za slepe in slabovidne) je bila nova prelomnica v razvoju programov.

Naravni rezervat Škocjanski zatok je izjemnega pomena zaradi bogate favne in flore z mnogimi, v slovenskem prostoru redkimi in ogroženimi vrstami ter edinstvenega položaja v neposredni bližini mesta Koper, kar ustvarja zelo dobre možnosti za rekreacijo, izobraževanje in doživljanje narave. V ciljih upravljavca rezervata, Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), imajo posebno mesto invalidi, slepi in slabovidni. Problem, ki je že dolgo prisoten, je, kako popeljati slepe in slabovidne po učni poti Škocjanskega zatoka, poti, ki je za njih povsem nova izkušnja, ter jim predstaviti bogato favno in floro s pomočjo tipa. Slednje je tudi velik izziv za likovnike in ilustratorje, ki gradijo svoje izkušnje na podlagi vida.

Odločili smo se, da v sodelovanju z DOPPS-om delavnico posvetimo iskanju ustvarjalnih rešitev, kako najpogostejše organizme predstaviti v reliefni ilustraciji in tako omogočiti slepim in slabovidnim, da skozi čutilo tipa spoznajo vsaj del te naravne lepote in bogastva. To je bila pomembna odločitev, ki je vplivala tudi na razvoj programa Kaverljag v prihodnje. Združili smo biologe, komunikologe in ilustratorje, študente umetniških akademij s slepimi in

slabovidnimi, da bi ustvarili orodja, ki bodo slednjim v pomoč pri spoznavanju favne in flore Škocjanskega zatoka. Gre za opozarjanje na probleme marginalnih skupin, ustvarjanje prijaznejšega okolja in izobraževanje slepih ter slabovidnih. Projekt je ponudil možnost spoznavanja naravoslovnih vsebin tudi ciljnim skupinam, ki so bile do sedaj izključene.

Strokovni sodelavci, zaposleni v društvu DOPPS, naravoslovci, naravovarstveniki in ornitologi so nas popeljali po Škocjanskem zatoku in nam predstavili strokovne vsebine, člani Medobčinskega društva slepih in slabovidnih iz Kopra in njihovo strokovno osebje pa so predstavili posebnosti dojemanja okolja slepih in slabovidnih, njihovo povečano občutljivost drugih čutil, kot je sluh, predvsem pa tip.

Likovno podobo ptice smo postopoma stopnjevali od preproste, stilizirane forme do zelo bogate in realistične podobe. Slepí in slabovidni so s tipom sledili vse zahtevnejši formi in odgovorili na vprašanje, kakšne podrobnosti še lahko zaznajo. S pomočjo te in podobnih metod smo ustvarili ključ za ustvarjanje učinkovitih naravoslovnih ilustracij za slepe in slabovidne.

Predavanja v prvem delu delavnice so ponudila strokovne in kakovostne informacije, ki so služile kot osnova za ustvarjalno delo v nadaljevanju. V drugem delu delavnice so nastale različne likovne rešitve najpogostejših ptic, ki živijo v Škocjanskem zatoku: serija risb in skic, barvnih ilustracij, matrice za globoki visoki in slepi tisk, sestavljenke, papirnate zgibanke, origami, izrezanke ... Nastala je tudi maketa »nove knjige«, namenjene videčim mladostnikom, ki lahko ilustracije prepoznajo s pomočjo tipa in se tako za trenutek približajo svetu slepih. To je zelo inovativna knjiga za videče, da bi razumeli slepe in njihov položaj. Tako kot pri vseh delavnicah smo tudi tokrat organizirali novinarsko konferenco in dan odprtih vrat.

Ustvarjanje vizualne komunikacije za slepe in slabovidne zahteva zelo posebne pristope, sodelovanje s slepimi in slabovidnimi pa je ustvarilo izredno pozitivno izkušnjo, saj so vsi udeleženci izrazili pripravljenost za nadaljevanje s podobnimi

projekti. To potrjujejo rešitve, znanstvene ilustracije za slepe in slabovidne in tudi poznejše aktivnosti, saj se je nekaj takratnih udeležencev – študentov odločilo, da diplomo posvetijo tej temi in nadaljujejo svoje profesionalno delo na področju ustvarjanja za slepe in slabovidne.

Po zaključku delavnice je leta 2010 sledilo delo na urejanju gradiva in pripravi izdaje knjige *Dotakni se ptice*. Gre za uredniško, oblikovalsko in tiskarsko (tehnološko) zelo zahtevno delo. Knjiga je velika 27 × 23 cm, ima 16 strani/listov, vezanih s spiralo. V uvodnem besedilu sem predstavil projekt, Borut Mozetič pa je opisal deset posameznih ptic. Besedilo je postavljeno v povečani pisavi (24 t. e.) za slabovidne in v brajici za slepe. Knjigo je izdalo Društvo Kaverljag, oblikoval sem jo sam, ilustracije so prispevali: Anita Lozar, Zarja Menart, Mitja Mihelič, Lucija Pale, Tanja Prevejšek, Aleš Sedmak in Judit Voros. Besedilo v brajici je napisal Blaž Pavlin, natisnjena je bila leta 2010 v Kopru, v tiskarni Stražar. Izid so omogočili številni financerji, sponzorji in donatorji: Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja – EKSRP, Mestna občina Koper, Luka Koper, Intesa Sanpaolo Banka, zavarovalnica Vzajemna.

Predstavitev knjige in razstava ilustracij sta potekali v prostorih Krajevne skupnosti Šmarje marca in aprila 2010. Odziv obiskovalcev in medijev je bil zelo velik in pozitiven. Pogosto so se z mnenji odzvali tudi strokovnjaki na področju slepih in slabovidnih, kot na primer dr. Aksinja Kermauner v pismu 10. 5. 2010:

*»Spoštovani, danes sem vašo knjigo nesla v šolo najbolj kritični publiki – našim otrokom. Z velikim zanimanjem so jo pregledali in na koncu so bili navdušeni!
Čestitke za zares lepo in uporabno stvaritev!«*

Vzporedno z razvijanjem programa za slepe in slabovidne smo nadaljevali s programom CEEPUS, kot je bilo zastavljen v letih 2002, 2004 in 2005, in ga nadgradili z zelo pomembno vsebino za Slovenijo, kranjsko čebelo, ter izvedli delavnico

Kaverljag Workshop 015 – *Apis mellifera carnica*. Kranjska čebela, tudi kranjska sivka ali kranjica (*Apis mellifera carnica*), je pasma medonosne čebele (*Apis mellifera*), ki je avtohtona na območju Balkanskega polotoka, iz zgodovinskih vzrokov pa je za njeno domovino priznana Gorenjska (Slovenija). Je tudi druga najbolj razširjena medonosna čebelja pasma na svetu. Čebele z oprashaevanjem rastlin poskrbijo za pridelavo hrane in biotsko raznovrstnost. Oprashaejo veèino vseh rastlin in sadnih dreves, kar omogoèa razvoj, obstoj in razširjanje rastlinskih vrst, in pomembno vplivajo tudi na pridelavo hrane. Èlovek in njegove dejavnosti, predvsem intenzivno kmetovanje, so tudi za èebele ena najveèjih groženj: v Sloveniji jih je v obdobju 2009–2010 v povpreèju poginilo 23 %. Zavedati se moramo, da je skrb za zdravje èebel nekaj, kar bi morali podpreti vsi – od kmetov in èebelarjev, politikov in delavcev do vrtaèkarjev po vsem svetu, in to ne le na lokalni ali nacionalni ravni, temveè globalno. Prav zato je bila popularizacija tega pomembnega vidika zelo pomembna tema na delavnici.

Mednarodna delavnica Kaverljag 016 – Insekti za slepe in slabovidne V letu 2011 smo se na pobudo Zavoda za slepo in slabovidno mladino iz Ljubljane, danes Centra IRIS – Center za izobraževanje, rehabilitacijo, inkluzijo in svetovanje za slepe in slabovidne, posvetili žuželkam.

Nadaljevali smo s programom iz let 2009 in 2010 in že na zaèetku ugotovili, da so žuželke še posebej težko predstavljlive, saj se slepi in slabovidni ne morejo dotikati živih živali. Ilustracije in v nadaljevanju knjiga za slepe in slabovidne so velik izziv, še posebej za likovnike, ki se v bistvu ukvarjajo z izkušnjo pogleda in vida. Izkušnja in rezultati prejšnje delavnice so nam predstavljali odlično podlago za nadaljevanje dela.

To je bil zelo celosten in celovit projekt, saj deluje na več ravneh. Najprej smo mlade udeležence delavnice informirali o žuželkah, tem majhnem delu narave, ki pa ima pomembno vlogo. Druga pomembna vloga projekta je bila razvijanje solidarnosti in

spodbujanje strpnosti med mladimi zlasti z namenom krepitve socialne kohezije (povezanosti). Tretja pomembna vloga delavnice pa je bila, da slepi in slabovidni dobijo reliefne taktilne ilustracije v obliki knjige, ki jim bo predstavila žuželke. Ustvariti kakovostno likovno delo, še posebej delo, ki trajno koristi določenim ciljnim skupinam, ima zelo pozitiven učinek na posameznega mladega avtorja. Na podlagi izkušenj lahko ugotovimo, da je opazna razlika med študenti, ki so bili vključeni v delavnice, in med drugimi, ki niso bili. Prvi imajo veliko pozitivnejši odnos do ustvarjalnega dela in študija kot ostali.

V interdisciplinarni večkulturni osemdnevni delavnici, ki je potekala med 8. in 16. julijem 2011 v zaselku Kaverljag, smo skupaj s partnerji iz Italije (Academy of Fine Art of Lecce), Poljske (Jan Matejko Academy of Fine Art, Krakov), Madžarske (Moholy-Nagy University of Art and Design, Budimpešta) in Slovenije (UL ALUO) ter sodelavci z Nacionalnega inštituta za biologijo (NIB), Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Koper (MDSS) in Zveze društev slepih in slabovidnih Slovenije (ZDSSS) iskali ustvarjalne rešitve in izdelovali reliefne ilustracije. Sodelovalo je devetnajst študentov in osem mentorjev iz Poljske, Madžarske, Italije in Slovenije. Mladi so morali svoje teoretično in praktično znanje povezati z možnostjo razumevanja drugačnih. Podobno kot na prejšnji delavnici je projekt povezal mlade s strokovnjaki na področju vizualne komunikacije, ilustracije, biologije ter s slepimi in slabovidnimi.

Izobraževanja, srečanja in druženja, ki z odpiranjem mej ponujajo mladim spoznavanje in stik z različnimi kulturami, so bila namenjena krepitvi pozitivne zavesti mladih o drugih kulturah. Mladi so se prek razprav, umetnostnih tehnik, skupinskega dela, predstavitev in kulinarike srečali z različnimi kulturami. S tem smo podprli ustvarjalnost in mobilnost v kulturi in izobraževanju, odprtost in pretok umetnosti in kulture, medkulturni in mednarodni dialog ter razvijali občutek za strpnost in razumevanje raznolikosti (drugačnosti).

Strokovne predstavitve dožemanja okolja slepih in slabovidnih, njihovo neposredno vključevanje v program delavnice, druženje z udeleženci, komunikacija in končno tudi ustvarjanje

medija, namenjenega slepim in slabovidnim in njihovemu lažjemu dojetanju živega sveta, pomagajo premagovati predsodke do drugačnih, predvsem slepih in slabovidnih. Projekt skozi vsakoletni program delavnic razvija občutek za strpnost in razumevanje raznolikosti ter spodbuja pripravljenost mladih za pomoč drugim, še posebej ljudem z okvaro vida.

Skozi poglobljeno delo na delavnici in v poznejših aktivnostih smo rezultate delavnice nadgradili in izdelali usmeritve za predstavitve naravoslovnih vsebin slepim in slabovidnim. Poenotenje upodobitev pa je za bralce z omejenim vidom ključnega pomena.

Žuželka je majhen objekt opazovanja, zato smo se odločili, da vsako žuželko predstavimo v naravni in povečani velikosti. Samo s tipom, v primerjavi z vidom, ne moremo pridobiti tolikšnega števila informacij, zato so študentje jasnejšo predstavo o določeni vrsti žuželk zagotovili z zmanjšanjem števila informacij. Ko smo zmanjšali število informacij in izpostavili samo bistvene vizualne lastnosti, smo zagotovili več kakovostnih informacij, ki nam pomagajo pri prepoznavanju posamezne žuželke. Upodobili smo jih tipizirano, saj smo ugotovili, da lahko individualna, umetniška interpretacija preveč obremeni dojetanje slepih in slabovidnih in tako onemogoči jasno predstavo o upodobljenemu objektu.

Zaradi lažjega in hitrejšega razpoznavanja značilnosti posamezne žuželke s strani slepih in slabovidnih smo se odločili za enotna pravila pri izdelavi ilustracij, ki so omogočila doslednost tudi pri oblikovanju knjige. Ilustracije so v publikaciji od besedila ločene z okvirjem. Motiv je zaradi lažje orientacije postavljen v sredino okvirja in žuželka je z glavo vedno obrnjena navzgor. Vse žuželke so ilustrirane s ptičje perspektive. Kljub razlikam, ki jih lahko med primerki žuželk opazimo v naravi, sta leva in desna stran žuželke ilustrirani simetrično. Med okvirjem in motivom je vsaj 1 cm prostora, da lahko slep ali slaboviden uspešno loči med objektom opazovanja in orientirnim pripomočkom.

Na podlagi bogatega in obsežnega ilustratorskega gradiva (na delavnici je nastala serija preko 180 ilustracij, od tega je preko 60 reliefnih odtisov) smo v dneh po zaključku delavnice razmišljali o

dveh konceptih knjige. Zaradi zahtevnosti priprave za tisk in samega tiska smo bili omejeni pri obsegu in bi lahko v knjigi predstavili 12 žuželk v eni sliki z ustreznim besedilom v brajici. V tem primeru bi uporabniki lahko otipali samo določene informacije. Drugi koncept je bil, da žuželko predstavimo v vseh razvojnih fazah (ličinka, odrasla žuželka), izpostavimo razliko med moškim in ženskim primerkom, pogledom od zgoraj in spodaj in tako ponudimo več informacij o posamezni žuželki. Tak vsebinski pristop je bil mogoč, ker so udeleženci na delavnici ilustrirali tako moške kot ženske primerke določene vrste in izpostavili razliko med spoloma. Odločili smo se za slednji koncept, ker je tudi s strokovnega vidika primernejši in bližji pojmu naravoslovna in poljudnoznanstvena ilustracija.

ŽUŽELKE OD BLIZU

Knjiga *Žuželke od blizu*, ki je nastala kot končni produkt projekta, je velika 42 × 30 cm, ima 24 strani in ovitek v japonski vezavi s skrito spiralo. V uvodnem besedilu je dr. Al Vrezec predstavil žuželke iz programa Natura 2000. V nadaljevanju sledijo opisi in ilustracije treh različnih žuželk. Besedilo je v povečani pisavi (24 t. e.) za slabovidne in v brajici za slepe. Knjigo je izdalo Društvo Kaverljag, oblikovala jo je Hana Jesih pod mentorstvom prof. Zdravka Papiča, natisnjena je bila v Krakovu, v tiskarni Rafarl s.c. leta 2012. Patrica in matrica ter poseben papir so bili narejeni v Nemčiji. Izid so omogočili številni financerji, sponzorji in donatorji: Evropski program Mladi v akciji, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Mestna občina Koper, Adriatic Slovenia, Intesa Sanpaolo Banka, Nova Ljubljanska banka, A. Mlinar d.o.o., Rotarijski klub Koper, Zveza Lions klubov, Distrikt 129, Slovenija. Knjiga je bila deležna številnih odzivov, med drugim tudi medijev in predvsem tistih, ki jim je namenjena. Enega od njih predstavljam v nadaljevanju:

Knjiga Žuželke od blizu je dragoceno darilo avtorjev ne samo slepim in slabovidnim, temveč tudi videčim otrokom, učiteljem in vsem ljubiteljem knjige. Slepim in slabovidnim v njej najdejo

predstavitev treh domala nepoznanih žuželk, za katere si upam trditi, da jih v njim prilagojeni tehniki nimajo možnosti videti nikjer drugje. Kratkemu in jedrnatemu opisu žuželke sledi več tipnih slik, ki prikazujejo predstavljeno žuželko v naravni velikosti in v povečanem merilu ter iz različnih zornih kotov. Pri tem je navdušujoča njihova kakovost, saj je že na prvi pogled jasno, da so lahko nastale le na podlagi avtorjevega odličnega poznavanja tipne sensorike nasploh in specifičnih zaznavnih potreb ter sposobnosti ljudi z okvarami vida. Knjiga kot taka lahko služi kot zelo dober učni pripomoček. Slepí in slabovidni otroci bodo lahko ob njej spoznavali zgradbo in lastnosti žuželk, se učili orientacije na papirju in v prostoru, urili tip in se seznanili z značilnostmi tipne slike. Videči otroci bodo lahko z listanjem po knjigi vstopili v svet slepih in slabovidnih vrstnikov, se vživljali v njihove potrebe ter preizkušali svoje tipne sposobnosti, učitelji pa bodo lahko z njo popestrili pouk pri različnih predmetih ter hkrati prispevali k vzgoji za sožitje med različnimi ljudmi.

Sonja Pungertnik,
diplomirana defektologija in radijska voditeljica (slepa od rojstva)

ZA KONEC

Na mednarodnih delavnicah Kaverljag smo si za temo izbrali naravoslovje in ekologijo. Že leta 1998 smo zaznali, da sta to temi, ki sta zelo pomembni za našo prihodnost v najsplošnejšem pomenu besede. Obenem omogočata interdisciplinarno delo, saj vključujeta celo vrsto naravoslovnih in družboslovnih znanosti in sta odlično področje, da se študentje preizkusijo v znanstveni ilustraciji in načrtovanju vizualne komunikacije.

Drugo izhodišče sta bila večkulturnost in povezovanje v evropskem prostoru. Soočanje različnih nacionalnih kultur in konceptov ohranja ter utrjuje nacionalne in kulturne posebnosti, po drugi strani pa omogoča razumevanje teh kultur. Intenzivno smo sodelovali s fakultetami in akademijami, ki so vključene v program CEEPUS. Delavnice so bile namenjene študentom in

profesorjem iz Slovenije in drugih držav Evrope, kjer so manjše skupine (ekipe) preoblikovale svoje ideje v uporabne izdelke.

Tretje pomembno izhodišče so bili družbeno odgovorno komuniciranje z različnimi ciljnimi skupinami ter izobraževanje in ozaveščanje mladih o varovanju narave ter spodbujanje strpnega odnosa do drugače mislečih, kulturno in socialno izpostavljenih.

Delo je potekalo pod mentorstvom strokovnega odbora profesorjev z UL ALUO, Oddelka za oblikovanje, danes Oddelka za oblikovanje vizualnih komunikacij, znanstvenikov in drugih strokovnjakov in v posebnem okolju, ločenem od ustaljenih študijskih prostorov in ateljejev, kjer so se lahko študenti posvetili izključno dogovorjeni nalogi.

V projektu smo se ukvarjali tudi z razvijanjem posebnih izobraževalnih metod dela, kot sta ekipno delo in skupinsko reševanje problemov, z uvajanjem v metodologijo znanstvenega raziskovanja, učinkovitim podajanjem informacij in vsebin ter zagotavljanjem optimalnih pogojev za ustvarjalno delo. V ta okvir sodijo ritem predavanj, ateljejskega dela, prehranjevanja, počitka, ogledov na terenu, kakovostna oprema in materiali ter vzdušje ekipnega dela. Tako smo izoblikovali natančno in učinkovito metodo osemdnevne delavnice, ki omogoča udeležencem izredno visoko stopnjo ustvarjalnosti in produktivnosti. Eden od pomembnih vidikov je iskanje svežih in nekonvencionalnih pristopov ter idej v vizualni komunikaciji. Cilj posamezne delavnice je bil izdelati strategijo komunikacije in ilustracije ter konkretne oblikovalske rešitve za vsebine, ki smo jih določili vsako leto posebej. To potrjuje tudi kratek zapis enega od gostujočih profesorjev:

»Leta 1995 sem začel poučevati v organizaciji CEEPUS kot gostujoči predavatelj v programu mednarodne izmenjave profesorjev in študentov na univerzah v Budimpešti in v Ljubljani.

Po spoznavanju profesorjev, po nekaj delavnicah in izmenjavah sem leta 1999 prišel v Kaverljag.

Od takrat naprej smo skoraj vsako poletje, če smo le lahko, sedli na šolski avtobus in se odpravili v Kaverljag.

Okolje, programi, predavanja strokovnjakov, predvsem pa ekološko-kulturni pristop so bili vsakič nepozabni, kar je takoj postavilo vse študente in kolege s tujih akademij na stran 'dobrega' cilja. Svobodni duh in vzdušje, ki sta spremljala delavnice v Kaverljagu, sta se sproščeno prelivala med udeleženci delavnic. Ustvarjalni duh in razpoloženje sta pripomogla k spodbujanju vključevanja, izobraževanja in sklepanja prijateljstev.

Koper, Soline, Hrastovlje, ledeno vino, nepozabna kulinarika – tam sem izvedel, da sta boškarin in sivo madžarsko govedo iste krvne linije, da lahko pomoč slepim in slabovidnim pri pridobivanju 'vizualnih' izkušenj postane celo tema diplome na univerzi. Interdisciplinarno spoznavanje in učenje o naravi je bilo in je še vedno odlična izkušnja, koristna učna lekcija.

Toda nečesa še nisem omenil ... Da je vse to uspelo, je zagotovo zasluga Aleša Sedmaka, Neve in njune družine.«

László György Pálfi,

upokojeni profesor na MOME

Če znanstvena ilustracija omogoča bralcu, da »vidi« informacijo, ki je običajno ne moremo videti, pa jo slepi in slabovidni lahko le otipajo, zato je pred ilustratorjem zahtevna in pomembna naloga, da ustvari vidno informacijo tudi tistim, ki tega ne vidijo.

Leta 2012 je bil program Kaverljag prekinjen, a so ga nekdanji študenti in udeleženci delavnic, danes profesorji na akademijah v Krakovu, Budimpešti, Lecceju in Ljubljani, obudili, zato se program Mednarodne poletne šole Kaverljag v prenovljeni in nadgrajeni obliki nadaljuje.

Hvala prof. dr. Lechu Kolasinskemu z Univerze Nacionalne komisije za izobraževanje Krakov, prof. Nagy Lászlu z Moholy-Nagy univerze za umetnost in oblikovanje iz Budimpešte (MOME), prof. Antoniu Rollo z Akademije za likovno umetnost – Bari, predvsem pa doc. mag. Mariji Nabernik in ekipi profesorice in profesorjev z UL ALUO, da so to nadaljevanje uresničili.

Literatura in viri

Lee, J. B., Mandelbaum, M. (1999): Seeing is believing: 700 years of scientific and medical illustration. New York, The New York Public Library.

Malej, A., Turk, V. (2024): Morje: vir in navdih. Sea as the Source and as an Inspiration. V: Veber, G. (ur.): Zrcala morja: ko se srečata znanost in umetnost. Polzela, Koper: Iriu d.o.o., KUD AAC Zrakogled. 50-78.

Mateu M., R. (2018): Intervju s Pedrom Salgadam, <https://www.blog.illustraciencia.info/2018/01/entrevista-pedro-salgado-ganador-de-la.html> (15. 10. 2024).

Mitchell, W. J. T. (2009): Slikovna teorija. Ljubljana, Študentska založba.

Vrezec, Ž. (2010): Ilustracije, 2. 4.-30. 5. 2010. Grad Podsreda, Kozjanski park.

Vodeb, O. (2012): Beyond the Image and Towards Communication: An Extra-Disciplinary Critique of the Visual Communication Profession. Design Philosophy Papers, 10, 1, 5-21.